

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313.2019.7.37>**Сергій Шульгін,**

аспірант кафедри кримінального права та правосуддя

Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янука

ПОНЯТТЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО РІШЕННЯ СЛІДЧОГО, ПРОКУРОРА НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

У статті проаналізовано поняття процесуальних рішень слідчого і прокурора на стадії досудового розслідування у кримінальному провадженні. Доведено, що наукові дослідження у вказаному напрямку, зроблені на підставі положень КПК України в редакції 1960 року, є застарілими та не відповідають вимогам сьогодення, а тому потребують подальших наукових досліджень. На основі аналізу авторських визначень процесуального рішення слідчого і прокурора зроблено висновок, що в основу запропонованих науковцями дефініцій процесуальних рішень слідчого покладено його процесуальні повноваження. Акцентовано увагу на тому, що процесуальним рішенням прокурора залишились фактично поза увагою науковців. Обгрунтовано тезу, що у зв'язку з розширенням процесуальних повноважень прокурора на стадії досудового розслідування і надання йому функції процесуального керівництва основні процесуальні рішення слідчого у кримінальному провадженні потребують погодження прокурором, після чого вони набирають юридичної сили, натомість слідчий уповноважений самостійно приймати у більшості тактичні рішення, які також мають на меті досягнення завдань кримінального провадження. Також у статті зазначено, що положення КПК України не містять визначення ні процесуального рішення взагалі, ні процесуального рішення слідчого та прокурора зокрема, а лише виділяють два їх види – постанову та обвинувальний акт. На прикладі необхідності проведення обшуку доведено, що окремі процесуальні рішення, які приймаються слідчим, фактично є ініціативними та для їх втілення у життя потребують попереднього санкціонування прокурором та відповідного дозволу слідчого судді. За результатами проведеного дослідження запропоновано власне визначення спільного (комплексного) рішенням слідчого і прокурора, під яким запропоновано розуміти процесуальний акт, виражений у встановленій законом процесуальній формі, прийнятий та погоджений у межах процесуальних повноважень слідчого та прокурора, який відповідає вимогам законності, обгрунтованості та вмотивованості та на підставі здійсненої оцінки наявних доказів, що покладені у його основу, та спрямований на досягнення завдань кримінального провадження.

Ключові слова: процесуальні рішення, процесуальні рішення у кримінальному провадженні, процесуальні рішення на стадії досудового розслідування, процесуальні рішення слідчого та прокурора.

Постановка проблеми. Процесуальні рішення у кримінальному провадженні завжди привертала увагу науковців. Разом з тим 13 квітня 2012 року Верховною Радою України прийнятий новий кримінальний процесуальний кодекс України, який докорінно змінив повноваження слідчого та прокурора не лише на рівні термінів, а й їх компетенції щодо прийняття процесуальних рішень, що зумовлює актуальність подальших наукових досліджень.

Стан дослідження. Свої наукові праці практичним та теоретичним проблемам поняття процесуальних рішень присвятили М.І. Бажанов, В.Д. Берназ, Н.В. Глинська, А.Я. Дубинський, Г.А. Кузьмін, М.П. Климчук, Ю.В. Манаєв, О.І. Марочкін, Д.А. Машукова, А.Б. Муравін, Н.В. Профатілова, С.М. Смоков, Р.П. Чича та інші, однак їх роботи зде-

більшого стосувались процесуальних рішень слідчого у контексті КПК України в редакції 1960 року, а процесуальні рішення слідчого в контексті положень чинного кримінального процесуального закону практично не досліджувались, а поняттю процесуальних рішень прокурора увага приділена практично не була, оскільки за попереднім кримінальним процесуальним законом його участь у кримінальному провадженні була більш пасивною та зводилась до нагляду за додержанням законів на стадії досудового слідства.

Метою цієї статті є теоретичне дослідження поняття процесуальних рішень слідчого і прокурора крізь призму їх процесуальних повноважень, вивчення наукових робіт вчених процесуалістів та формулювання відповідних визначень.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає Г.А. Кузьмін, кримінальний процесуальний закон не містить визначення поняття «процесуальне рішення слідчого». Разом з тим значна частина норм КПК включає положення, які належать до прийняття слідчим процесуальних рішень, і майже третина статей передбачає складання документів (в більшості постанов), метою яких є процесуальне оформлення прийнятого слідчим рішення [5, с. 12].

Відповідно до ч. 1 ст. 110 КПК України процесуальними рішеннями є всі рішення органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді, суду. У частині 3 цієї статті зазначається, що рішення слідчого, прокурора приймається у формі постанови. Також закон виділяє окреме процесуальне рішення прокурора – обвинувальний акт як процесуальне рішення, яким прокурор висуває обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення і яким завершується досудове розслідування. Наведені положення закону просто перелічують види процесуальних рішень слідчого та прокурора, це, зокрема, постанови та обвинувальний акт. Інші приписи кримінального процесуального закону взагалі не визначають, що є процесуальним рішенням у кримінальному провадженні.

Д.А. Машукова зазначає, що процесуальні рішення це висновки органу дізнання, слідчого, прокурора суду з вирішення питань, які виникають в ході провадження у кримінальній справі, які утворюють, змінюють чи припиняють права і обов'язки учасників кримінального провадження [10, с. 196]. На думку Н.В. Глинської, кримінально-процесуальне рішення – це виражений у встановленій законом формі індивідуальний правозастосовний акт, в якому компетентні державні органи і посадові особи у встановленому законом порядку з метою вирішення правових і кримінологічних завдань кримінального судочинства надають відповіді на питання, що виникли по справі, і виражають владне волевиявлення про дії або бездіяльність, що впливають із встановлених на момент винесення рішення фактичних обставин справи і приписів чинного законодавства [3, с. 24]. М.П. Климчук під кримінально-процесуальним рішенням розуміє виражений у встановленій законом формі індивідуальний правозастосовний акт, у якому компетентні державні органи і посадові особи у передбаченому законом порядку з метою вирішення правових і кримінологічних завдань кримінального судочинства надають відповіді на питання, що виникли у справі, і виражають владне волевиявлення

про дії або бездіяльність, які впливають з установлених на момент винесення рішення фактичних обставин справи і приписів чинного законодавства [6, с. 58].

При цьому слід зазначити, що, досліджуючи процесуальні рішення слідчого і прокурора на стадії досудового розслідування, їх фактично слід класифікувати за названим суб'єктом прийняття відповідного процесуального рішення, з огляду на його процесуальні повноваження.

А.Б. Муравін рішенням слідчого називає спрямований на досягнення завдань кримінального судочинства індивідуальний правозастосовний акт, винесений у межах його компетенції, який реалізує його повноваження, що відображений у встановленій законом процесуальній формі та містить правові висновки з питань, які виникають в ході попереднього слідства, і наділений властивостями законності, обґрунтованості, вмотивованості і справедливості [11, с. 8]. На думку Д.А. Машукової, процесуальне рішення слідчого – це правовий акт, в якому слідчий, в межах своєї компетенції і у встановленому кримінальним процесуальним законом порядку, висловлює у вигляді державно-владного веління про вчинення (або невчинення) конкретних процесуальних дій, що зумовлено необхідністю досягнення завдань кримінального провадження і вимогами закону щодо ситуації, яка склалась [10, с. 194]. Н.В. Профатилова під процесуальним рішенням пропонує розуміти прийняте в досудових стадіях кримінального судочинства дізнавачем, начальником органу дізнання і підрозділу дізнання, слідчим, керівником слідчого органу, прокурором, в межах своєї компетенції, яке оформлюється у вигляді законної, обґрунтованої і вмотивованої постанови, а також обвинувального висновку (акту) і зумовлює проведення передбачених законом процесуальних дій [12, с. 35]. На думку Ю.В. Манаєва, процесуальне рішення слідчого – це спрямовані на досягнення цілей кримінального судочинства правозастосовні акти, які відповідають вимогам законності, обґрунтованості і справедливості, виражені у встановленій законом процесуальній формі, містять обов'язкові для виконання владні волевиявлення про виконання певних дій і висновки з правових питань, які виникають в стадіях порушення і розслідування кримінальних справ [7, с. 103]. А.Я. Дубинський пише: «Процесуальне рішення слідчого можна визначити як правовий акт, у якому слідчий в межах своєї компетенції та в установленому кримінальним процесуальним законом порядку виражає у вигляді державно-

владного веління висновки про виконання конкретних процесуальних дій, що зумовлене необхідністю досягнення завдань кримінального судочинства та вимогами закону до фактичної ситуації, яка склалась» [4, с. 12]. О.І. Марочкін надав авторську дефініцію процесуального рішення слідчого, під яким пропонує розуміти виражений у встановленій законом процесуальній формі, спрямований на виконання завдань кримінального провадження правозастосовний акт, у якому слідчий, реалізуючи свою компетенцію, наводить вмотивовані висновки із фактичних, правових та етичних питань, які підлягають розв'язанню в цьому акті [9, с. 6]. С.М. Смоков процесуальне рішення слідчого визначає як правовий акт, в якому слідчий в межах своєї компетенції, у встановленому кримінально-процесуальним законом порядку, висловлює у вигляді державно-владного веління висновки про виконання (або невиконання) конкретних процесуальних дій, що зумовлені необхідністю досягнення завдань кримінального судочинства і вимогами закону, з урахуванням фактичної ситуації [13]. Р.П. Чича пише, що процесуальне рішення слідчого являє собою процесуальний акт, що містить владне волевиявлення слідчого з правових питань, що виникають у ході кримінального провадження, яке оформлено у відповідній процесуальній формі [14, с. 228]. В.Д. Берназ та С.М. Смоков у своїй монографії «Рішення слідчого (криміналістичний, процесуальний та психологічний аспекти)» процесуальним рішенням слідчого називають правовий акт, в якому слідчий, у межах своєї компетенції у встановленому кримінально-процесуальним законом порядку, виражає у вигляді державно-владного веління висновки про виконання (або невиконання) конкретних процесуальних дій, що зумовлені необхідністю досягнення завдань кримінального судочинства та вимогами закону стосовно фактичної ситуації [2, с. 62].

При цьому слід відмітити, що процесуальним рішенням прокурора науковцями увага практично не приділялась. Це можна пояснити тим, що згідно з КПК України в редакції 1960 року слідчий був ключовою фігурою на стадії досудового слідства, оскільки він був наділений навіть правом самостійно притягувати особу до кримінальної відповідальності. На практиці ж у багатьох випадках прокурору направлялась уже закінчена досудовим розслідуванням кримінальна справа для затвердження обвинувального висновку.

Прийнятий у 2012 році КПК України переформатував повноваження прокурора

з пасивного учасника кримінального провадження, основною функцією якого був нагляд за додержанням законів слідчим, на активного процесуального керівника досудовим розслідуванням з відповідними процесуальним повноваженнями. Отже, приєднуємось до висловленої у науці думки про те, що процесуальна діяльність знаходить своє закріплення у постановлюваних або тих, що виносяться в ході її діяльності, процесуальних актах, які цю діяльність опосередковують. Поняття процесуального акту повинно включати в себе вказівки на наступні ознаки: а) процесуальний акт – це вид процесуального документу, який виходить від державних органів, котрі ведуть кримінальний процес; б) він є результатом діяльності цих органів; в) він оформлюється у відповідній процесуальній формі, встановленій законом; г) він характеризується певним змістом – виражає або рішення у справі або відображає хід і порядок слідчих і судових дій [1, с. 6].

При цьому слід зазначити, що більшість науковців єдині у тому, що процесуальні рішення є процесуальними актами. Підтримуємо думку М.І. Бажанова, що процесуальні акти в кримінальному судочинстві – це акти правоохоронної діяльності, які класифікуються на дві групи: акти допоміжні та такти основні. Допоміжні акти – це акти, які виражають попередні правоохоронні дії, що не містять зазвичай кінцевої процесуальної оцінки діяння і не вирішують справу по суті. Основні ж акти навпаки містять підсумкову правову оцінку того чи іншого діяння і визначають призначення правової санкції, передбаченої нормою права за порушення зазначених у ній приписів [1, с. 7].

Аналіз положень КПК України свідчить, що слідчий вправі самостійно приймати окремі процесуальні рішення, а деякі процесуальні рішення потребують погодження прокурора. Окремі ж процесуальні рішення, зокрема проведення обшуку, потребують дозволу слідчого судді, а тому є позиція, що усі процесуальні рішення у стадії досудового слідства приймаються слідчим одноособово, крім рішень, що підлягають затвердженню, санкціонуванню чи погодженню з прокурором і суддею. У цих випадках мають місце два послідовні акти прийняття рішення: спочатку особою, яка провадить розслідування, а потім особою, яка затверджує це рішення або висловлює згоду з ним, або яка виносить постанову щодо подання слідчого [2, с. 63]. Такого ж погляду дотримується О.І. Марочкін, який пише, що хоча всі процесуальні рішення слідчий приймає одноособово, а в більшості випадків і самостійно,

без попереднього чи наступного погодження з прокурором чи іншою посадовою особою, окремі такі його рішення набувають законної сили тільки після санкціонування їх прокурором або за згодою суду [8, с. 257].

Висновки

Проведене нами дослідження дає право стверджувати, що більшість процесуальних рішень, спрямованих на досягнення завдань кримінального провадження, які приймає слідчий, потребують погодження прокурором, після чого вони набирають юридичної сили, у зв'язку з чим їх дослідження потрібно здійснювати у комплексі з процесуальними рішеннями прокурора. Слідчий здебільшого самостійно може приймати тактичні рішення, спрямовані на збирання та перевірку доказів. У зв'язку з цим вважаємо, що спільним (комплексним) рішенням слідчого і прокурора є процесуальний акт, виражений у встановленій законом процесуальній формі, прийнятий та погоджений на підставі здійсненої оцінки наявних доказів, що покладені у його основу, та у межах процесуальних повноважень слідчого та прокурора, який відповідає вимогам законності, обґрунтованості та вмотивованості та спрямований на досягнення завдань кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Бажанов М.И. Законность и обоснованность основных судебных актов в советском уголовном судопроизводстве : автореф. дис. ... д-ра юрид. Наук. Харьков, 1967. 34 с.
2. Берназ В.Д. Рішення слідчого (криміналістичний, процесуальний та психологічний аспекти) : монографія / В.Д. Берназ, С.М. Смоков ; МВС України. Одеський юрид. ін-т НУВС. Одеса, 2005. 150с.
3. Глинська Н.В. Обґрунтування рішень у кримінальному процесі : дис. ... канд. юрид. наук. Харків : Б. в., 2003. 238 с.;
4. Дубинский А.Я. Правовые и организационные проблемы исполнения процессуальных решений следователя: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Киев, 1984. 46 с.;
5. Кузьмин Г.А. О сущности и форме процессуальных решений следователя. *Закон и право*. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2002, № 1. С. 12–14.
6. Климчук М.П. Обґрунтованість кримінально-процесуальних рішень як елемент засади законності. *Часопис Академії адвокатури України*. 2015. Т. 8, № 2. С. 55–60.
7. Манаев Ю.В. Законность и нравственность процессуальных решений следователя. *Задачи следственного и экспертного аппаратов МВД СССР по дальнейшему укреплению социалистической законности*: материалы научно-практической конференции. Волгоград : Изд-во ВСШ МВД СССР, 1983. С. 101–105.
8. Марочкін О.І. Щодо системи процесуальних рішень слідчого [Текст]. Проблеми законності : акад. зб. наук. пр. / відп. ред. В. Я. Тацій ; редкол. В. Тацій [та ін.] . Харків : Нац. юрид. акад. України, 2010. Вип. 110. С. 255–263;
9. Марочкін О.І. Мотивування процесуальних рішень слідчого : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 - Кримінальний процес та криміналістика ; судова експертиза ; оперативно-розшукова діяльність. Харків : 2014. 20 с.
10. Машукова Д.А. Классификация процессуальных решений следователя. *Материалы Всероссийской научной конференции студентов, аспирантов и молодых ученых «Перспектива – 2002»*. В 5-ти томах. Нальчик : Изд-во Каб.-Балк. ун-та, 2002, Т. 4. С. 193–196.
11. Муравин А.Б. Проблемы мотивировки процессуальных решений следователя : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харьков, 1987. 18 с.
12. Профатилова Н.В. Оценка следователем достаточности доказательств при принятии основных процессуальных решений по уголовным делам. Москва : Юрлитинформ, 2009. 176 с.
13. Смоков С.М. Внутрішнє переконання слідчого і його роль при прийнятті процесуальних рішень : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Київ, 2002. 19 с. URL: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=DOC/2002/02ssmppr.zip. (дата звернення: 25.12.2018).
14. Чича Р.П. Щодо форми прийняття слідчим процесуальних рішень, у яких реалізуються дані про особу підозрюваного. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2013. № 1082, вип. 16. С. 225–228.

The article analyzes the concept of procedural decisions of the investigator and the prosecutor at the stage of pre-trial investigation in criminal proceedings. It is proved that scientific research in this direction, made on the basis of the provisions of the CPC of Ukraine in the 1960 edition, is obsolete and meets the requirements of the present, and therefore requires further scientific research. On the basis of analysis of author's definitions of the procedural decision of the investigator and the prosecutor, it was concluded that the procedural powers of the investigator proposed by the researchers on the definitions of the procedural decisions of the investigator were based. The attention is paid to the fact that the procedural decision of the public prosecutor remained virtually out of scientific attention. The thesis is grounded that in connection with the extension of the procedural powers of the prosecutor at the stage of pre-trial investigation and giving him the function of procedural guidance, the chief procedural decisions of the investigator in criminal proceedings need to be approved by

the prosecutor, after which they are gaining legal force, while the investigator has the power to take tactical decisions in the vast majority decisions that are also aimed at achieving the objectives of criminal proceedings. Also, the article states that the provisions of the CPC of Ukraine do not contain a definition of either a procedural decision in general or a procedural decision of the investigator and the prosecutor in particular, but only distinguish between them two types - a ruling and an indictment. As an example of the need for a search, it has been proved that the individual procedural decisions made by the investigators are in fact proactive and for their implementation require the prior authorization of the prosecutor and the corresponding permission of the investigating judge. According to the results of the study, the actual determination of the joint (complex) decision of the investigator and prosecutor, which is proposed to be understood as a procedural act, expressed in the statutory procedural form, was adopted and agreed upon within the procedural powers of the investigator and the prosecutor, which meets the requirements of legality, reasonableness and motivation, and on the basis of an assessment of the available evidence, which is based on it and aimed at achieving the objectives of criminal proceedings.

Key words: procedural decisions, procedural decisions in criminal proceedings, procedural decisions at the stage of pre-trial investigation, procedural decisions of the investigator and prosecutor.